Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктору юридичних наук, професорці,
завідувачці кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Рєзніковій Вікторії Вікторівні

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію Іванової Валерії Сергіївни на тему «Організаційно-господарське забезпечення функціонування національної інноваційної системи», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження Актуальність теми дослідження зумовлена об'єктивною необхідністю трансформації вітчизняної економіки в напрямі інноваційного розвитку, що є ключовою умовою забезпечення національної безпеки та конкурентоспроможності держави в умовах глобальних викликів. На сучасному етапі функціонування національної інноваційної системи (НІС) вона характеризується фрагментарністю нормативно-правового регулювання та відсутністю цілісного механізму координації між суб'єктами господарювання, науковими установами та органами державної влади. В тому числі повністю розбалансованою виявилася система органів державної влади, що наділені господарською компетенцією в інноваційній сфері та на які покладається забезпечення проведення державної інноваційної політики. У цьому контексті розробка дієвого організаційно-господарського забезпечення НІС стає необхідною для створення сприятливого інноваційного клімату, оскільки дозволяє впорядкувати управлінські та господарські зв'язки, що виникають у процесі створення, впровадження та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності.

Особливого значення робота набуває у зв'язку із процесами євроінтеграції та необхідністю гармонізації українського господарського законодавства з інноваційними стандартами ЄС. Необхідність теоретичного обґрунтування та практичної реалізації нових організаційно-господарських форм — таких як інноваційні кластери, технопарки та цифрові платформи — потребує системного аналізу засобів державного впливу та господарського саморегулювання. Авторка правильно акцентує увагу на тому, що непослідовність і відсутність системності в розвитку інноваційної політики

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 154 «27» 04 2026 р.

держави призводять до невизначеності для інноваційних підприємств, ускладнення процесів технологічного трансферу та обмеження конкурентоспроможності національних розробок на міжнародному рівні. Таким чином, дисертаційне дослідження є своєчасним відгуком на запит юридичної науки та практики щодо формування стійкої організаційної правової моделі, здатної підтримувати інноваційний цикл у воєнний та післявоєнний періоди.

Можна відмітити, що В.С. Іванова не лише довела потребу науки та практики у комплексному погляді на ці правові проблеми, але й поставила низку нових питань, від вирішення яких залежить розбудова в цілому економічної системи держави. Робота охоплює найважливіші проблемні питання системного організаційного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері, має безпосередній вихід на реальні економічні проблеми інновацій з точки зору встановлення зв'язку між економічними та юридичними категоріями, державним регулюванням економіки, господарської правосуб'єктності тощо.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка у межах бюджетних науково-дослідних тем «Удосконалення нормативно-правового забезпечення сталого правосуддя у світлі євроінтеграційних прагнень України» (0124U003063) на 2020 – 2024 роки та «Правове забезпечення сталого розвитку економіки України в умовах євроінтеграції» (0124U003297) на 2024 – 2029 роки.

Наукова новизна, оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірності. Новизна наукових положень дисертаційного дослідження В.С. Іванової полягає в тому, що це перше, виокремлене багатоаспектне дослідження особливих організаційно-господарських проблем забезпечення функціонування національної інноваційної системи.

В.С. Іванова провела науковий системний аналіз наявних теоретичних конструкцій щодо організаційно-господарського забезпечення функціонування національної інноваційної системи, а також розробила теоретико-методологічні засади правового вдосконалення організаційно-господарських правовідносин у цій сфері.

Серед найбільш значущих результатів новизни дослідження можна відзначити формування цілісного підходу до розуміння національної інноваційної системи як об'єкта організаційно-господарського впливу держави, що дозволяє перейти від розгляду окремих інститутів інноваційної інфраструктури до аналізу їх взаємодії у межах єдиної системи управління. Такий підхід створює підстави для більш чіткого визначення відповідальних органів за окремі напрями інноваційної діяльності, запровадження системного контролю за результатами державної підтримки інноваційних проєктів, зокрема у сфері технологічного розвитку, цифровізації виробництва та

впровадження нових технологій у промисловості, а також для уникнення ситуацій, коли одна і та сама функція фактично виконується кількома органами. Саме це відбувається сьогодні, коли спостерігається дублювання Мінекономрозвитку основних функцій Мінфіну у питаннях ініціювання та супроводу проектів співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, описаного в науковій літературі[1].

Слід погодитися із думкою дисертантки про доцільність виділення функціональної та об'єктної концепцій розуміння національної інноваційної системи, оскільки таке розмежування дозволяє не лише описати інноваційний процес як послідовність правовідносин, а й визначити конкретні об'єкти державного управління — інноваційні проєкти, інфраструктурні утворення, технологічні рішення, інвестиційні механізми. Запропонований підхід дозволяє, наприклад, формувати окремі режими державної підтримки для різних об'єктів інноваційної діяльності, встановлювати різні вимоги до фінансування стартапів, технологічних парків або індустріальних майданчиків, а також визначати критерії оцінки ефективності державних витрат на інновації залежно від типу об'єкта, який підтримується. Таким чином, запропонована методологія державної інноваційної політики забезпечує не просто змістовне оновлення законодавства, а створює «процедурно-регуляторну логіку» реформування. Спочатку держава визначає цілі (стратегічне планування), потім — об'єкти впливу (НІС у розрізі об'єктної концепції), і лише після цього — підбирає адекватні правові засоби (нормотворчість). Такий алгоритм дозволяє уникнути хаотичного внесення змін до спеціальних законів, забезпечуючи внутрішню несуперечливість правового регулювання господарських відносин в інноваційній сфері.

Важливим результатом дослідження є обґрунтування універсальної схеми мінімального стандарту функціонального компетенційного навантаження суб'єктів організаційно-господарських повноважень в інноваційній сфері. Слід погодитися із висновком про необхідність визначення такого стандарту, оскільки він дозволяє перейти від декларативного закріплення повноважень органів державної влади до встановлення конкретних обов'язків, зокрема щодо регулярного збору інформації про результати інноваційних програм, публічного звітування про використання бюджетних коштів та проведення оцінки результативності реалізованих проєктів. Практична значущість запропонованого підходу полягає у можливості використання його як основи для розроблення типових положень про органи управління інноваційною діяльністю, визначення показників ефективності їх роботи та встановлення процедур відповідальності за неефективне використання державних ресурсів.

Заслуговує на підтримку запропонована дисертанткою модель побудови інституційної структури органів державної влади в інноваційній

---

[1] Міокова Н. В. Формування нової державної політики співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями: системний підхід. *Ефективна економіка*. 2012. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1393

сфері на основі принципу прив'язки повноважень до конкретних об'єктів управління та застосування механізму подвійного підпорядкування. Слід погодитися, що така модель дозволяє уникнути ситуацій, коли інноваційні програми створюються та реалізуються без належної координації між галузевими міністерствами та органами, відповідальними за інноваційну політику. Запровадження зазначеного підходу створює можливість встановлення чіткої відповідальності за реалізацію міжгалузевих інноваційних проєктів, наприклад у сферах енергетики, оборонної промисловості або цифрових технологій, де результати залежать від взаємодії кількох органів державної влади.

Наукову новизну становить також сформована дисертанткою методологія формування державної інноваційної політики, що передбачає послідовне перетворення стратегічних цілей у конкретні нормативні рішення та механізми їх реалізації. Дійсно, ефективність державної політики у сфері інновацій значною мірою залежить від здатності держави забезпечити не лише проголошення цілей, а й створення процедур їх досягнення. Якщо не забезпечити узгодженість між плануванням інноваційних програм, виділенням бюджетних коштів та оцінкою результатів їх використання, навряд чи можна буде очікувати ефективності державних програм у цій сфері.

Серед удосконалених положень слід відзначити підхід до визначення правового статусу технологічних парків як особливої форми інноваційного партнерства, що поєднує державну підтримку з господарською автономією учасників інноваційної діяльності. Слід погодитися із позицією В.С. Іванової про те, що такий підхід дозволяє розглядати технологічний парк не лише як територіальне утворення або суб'єкт господарювання, а як інструмент організації взаємодії між державою, науковими установами та бізнесом. Практичне значення цього результату полягає у можливості встановлення більш гнучких умов участі підприємств у діяльності технологічних парків, визначення порядку надання державної підтримки інноваційним проєктам та створення механізмів контролю за використанням ресурсів, що надаються таким утворенням. По суті авторка підводить доктрину до висновку, що абсолютна суб'єктивізація технологічного парку – так зрозуміла з погляду цивільного права – нічого не варта з погляду економічної політики та, відповідно, господарського права, адже, вирішуючи вузькі формальні проблеми, вона не дозволяє системно регулювати інноваційну сферу.

Важливим результатом дослідження є також удосконалення підходів до визначення правової природи інноваційних кластерів та індустріальних парків як комплексних інструментів реалізації державної інноваційної політики. Це одне із сильніших місць роботи (с. 90-102). Зокрема, слід погодитися із висновком дисертантки про необхідність розглядати такі утворення не лише як об'єднання підприємств, а й як організаційні платформи, через які держава може стимулювати розвиток окремих галузей економіки. Запропонований підхід дозволяє, зокрема, встановлювати спеціальні умови підключення до інженерної інфраструктури, визначати порядок надання

податкових або фінансових стимулів учасникам кластерів та забезпечувати контроль за досягненням економічних результатів, на які спрямована державна підтримка.

Особливо цінним у цьому контексті є звернення авторкою до зарубіжного досвіду, зокрема шведської моделі, яка демонструє ефективність кластерного підходу за умови поєднання державної підтримки з ринковими механізмами відбору життєздатних ініціатив. У роботі вдало підкреслено, що кластери можуть виступати точками економічного зростання, створюючи сприятливі умови для розвитку малих і середніх підприємств, зниження бар'єрів входу в інноваційну діяльність та формування стійких партнерських зв'язків. Авторка не обмежується констатацією значення інноваційних кластерів, а пропонує глибше теоретичне осмислення через поєднання категорій приватного партнерства та типової технологічної конфігурації, що дозволяє розкрити внутрішню логіку функціонування таких утворень. Важливим для такого аналізу виявився акцент на можливості існування інноваційних кластерів на договірних засадах навіть за відсутності спеціального законодавства, що підтверджується як міжнародним, так і українським досвідом.

Окремої уваги заслуговують положення, що отримали подальший розвиток у частині правового регулювання венчурної діяльності в інноваційній сфері. Слід погодитися із позицією роботи щодо необхідності впровадження сучасних інструментів інвестування, таких як краудфандинг або механізми фінансування інноваційних проєктів із відкладеним входженням інвестора до складу учасників. Практична значущість зазначених пропозицій полягає у можливості створення правових умов для фінансування інноваційних проєктів на ранніх стадіях розвитку, коли традиційні банківські інструменти не можуть бути використані через високий рівень ризику, а також у формуванні зрозумілих правил виходу інвестора з інноваційного проєкту після досягнення запланованих результатів.

У цілому результати дисертаційного дослідження характеризуються спрямованістю на вирішення конкретних проблем організаційно-господарського забезпечення інноваційної діяльності та містять положення, які можуть бути використані для встановлення більш чітких правил взаємодії між органами державної влади та суб'єктами інноваційної діяльності, визначення відповідальності за результати державної підтримки інноваційних проєктів та підвищення прозорості використання бюджетних ресурсів у сфері інновацій.

Практична значимість результатів дослідження визначається пропозиціями щодо вдосконалення господарського законодавства. Підготовлені дисертанткою висновки можуть бути використані суб'єктами законодавчої ініціативи, органами виконавчої влади, вченими та викладачами вищих закладів освіти.

ЗАУВАЖЕННЯ ДО ДИСЕРТАЦІЇ

Незважаючи на істотні здобутки роботи, дисертація Іванової Валерії Сергіївни має вразливі місця, щодо яких необхідно зробити певні зауваження.

1. Попри формулювання цілісної моделі формування інноваційної політики через її інституціоналізацію та механізм, все ж намагання авторки представити відповідну побудову як основу для вирішення інноваційних проблем виглядає ідеалізованим перебільшенням.

У роботі фактично пропонується, що якщо держава правильно "розкладе" інноваційну систему на об'єкти (стартапи, технопарки, кластери, інноваційні проєкти), визначить відповідальні органи та закріпить їх повноваження, то це вже саме по собі забезпечить ефективність інноваційної політики. В реальному житті можна передбачити, що цього виявиться недостатнім. Наприклад, можна створити технопарк, визначити орган управління і передбачити фінансування, але інноваційна активність там не виникає — не через відсутність "об'єкта", а через відсутність довіри між бізнесом і державою, складні бюрократичні процедури або небажання інвесторів працювати в національному економічному середовищі, позбавленому передбачуваності та стабільності.

Аналогічно, навіть за наявності чітко розподілених повноважень між органами влади може виникати ситуація, коли інноваційні проєкти гальмуються через неформальні бар'єри: відсутність координації, конкуренцію між відомствами, різні підходи до оцінки ефективності або просто небажання чиновників брати на себе відповідальність та приймати остаточне рішення про фінансування. Тобто формально система побудована правильно, але "не працює" через фактори, які не охоплюються суто об'єктним підходом.

Отже, запропонована концепція добре відповідає на питання "хто за що відповідає і що є об'єктом управління", але меншою мірою враховує, як ця система здатна реально функціонувати в умовах загальної слабкості державних інституцій, обмежених ресурсів, спотвореної адміністративної традиції та егоїстичної (безсистемної) поведінки учасників. У практичній площині це означає, що для ефективної інноваційної політики недостатньо лише правильної інституційної "архітектури" — необхідно також враховувати стимули, управлінську культуру та реальні механізми взаємодії між державою, бізнесом і наукою. Останніх моментів робота торкається лише де-інде, що може знижувати результативність запропонованої інноваційної моделі.

2. Дискусійним є висновок дисертантки на с. 80, 177 тощо про уніфікацію чинних легальних визначень інноваційного підприємства в законодавстві України. Якщо оцінювати запропоноване положення з практичної точки зору, то насамперед привертає увагу ідея визначення інноваційного підприємства через встановлення єдиного кількісного критерію — частки інноваційної продукції на рівні не менше 70 %. Попри очевидне прагнення до підвищення правової визначеності, такий підхід виглядає

надмірно формалізованим і навряд чи повною мірою відповідає реальній економічній логіці функціонування інноваційного бізнесу. Йдеться про те, що інноваційні підприємства, особливо на ранніх стадіях розвитку, часто поєднують різні види діяльності: вони можуть розробляти інноваційний продукт, але фінансувати свою діяльність за рахунок супутніх послуг або менш ризикових напрямів. У таких умовах жорстка вимога щодо 70 % може призвести до ситуації, коли фактично інноваційні підприємства не відповідатимуть формальним критеріям і, відповідно, не зможуть скористатися передбаченими механізмами державної підтримки.

Крім того, саме поняття «частки інноваційної продукції» може породжувати невизначеність. Неминуче виникатимуть запитання: за якими показниками вона має визначатися (дохід, обсяг виробництва, інвестиції), як враховуються роботи і послуги, хто і за якою процедурою встановлює інноваційний характер продукції. Без чітких нормативних критеріїв, якими можна просто оперувати у відносинах із чиновником, подібна уніфікація може не лише не спростити правозастосування, а й створити додаткові підстави для спорів, зловживань або вибіркового застосування норм про підтримку.

Окремо варто звернути увагу на тезу щодо необхідності чіткого відмежування інноваційних підприємств від елементів інноваційної інфраструктури. У реальній господарській практиці така межа може виявитися умовною: підприємство може одночасно розробляти інноваційний продукт, бути учасником кластера або технопарку та виконувати окремі інфраструктурні функції. У цьому контексті більш виправданим виглядає підхід, за якого акцент був би зробленим не на жорсткому розмежуванні суб'єктів (власно в інших частинах роботи авторка виступає проте жорсткої суб'єктивізації), а на диференціації правових режимів діяльності підприємств у межах основної функцій, які вони виконують у межах певної інноваційної програми.

Крім того, враховуючи, що зазначене питання не може розглядатися ізольовано від загальної проблеми правового статусу підприємства в Україні, яка загострилася у зв'язку з скасуванням Господарського кодексу, слід окремо зважити на нормативну форму закріплення відповідного визначення інноваційного підприємства. Авторка на с. 81 пропонує це визначення закріпити у Законі 4196, але цей закон за суттю та духом відходить від конструкції персоніфікації підприємств, що суперечить Конституції, Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та сотням інших нормативно-правових актів. Тому очевидно, що місце такому визначенню у оновленому законі чи кодексі про засади підприємницької діяльності та статусу підприємства загалом.

3. Певні застереження викликає запропонована модель побудови інституційної структури органів державної влади в інноваційній сфері на основі принципу подвійного підпорядкування. Визнаючи її потенціал для посилення координації між органами державної влади, слід зазначити, що у

роботі недостатньо уваги приділено можливим ризикам її практичної реалізації. Зокрема, дискусійним є питання щодо ймовірності виникнення конфліктів компетенції, ускладнення процедур прийняття управлінських рішень та розмивання відповідальності між суб'єктами управління, що може вплинути на ефективність реалізації державної інноваційної політики.

Дійсно, потенційно це дозволяє уникнути ситуацій, коли інноваційні рішення "випадають" між різними міністерствами або реалізуються без належної узгодженості. Однак у прикладному аспекті така модель несе ризик протилежного ефекту. По суті, у суб'єкта з'являються два "центри впливу", які можуть мати різні пріоритети. Галузевий міністр, наприклад, може бути зацікавлений у швидкому досягненні прикладного результату в конкретній сфері, тоді як спеціалізований орган інноваційної політики — у перерозподілі ресурсів між різними напрямами. У результаті виникає ризик ситуації, коли вигодонабувач інноваційної програми буде змушений балансувати між суперечливими вказівками або затягуваними рішеннями. Водночас у разі невдачі проєкту або неефективного використання ресурсів може виникнути класична проблема: кожен із суб'єктів перекладатиме відповідальність на іншого. У підсумку модель, яка задумувалася як інструмент координації, може створити додаткові бар'єри для інноваційної політики.

Простою мовою зауваження полягає не у запереченні самої ідеї, а в повноті її опрацювання: як вирішити конфлікти, визначити пріоритет рішень та забезпечити персоніфіковану відповідальність. Без цих елементів навіть концептуально сильна модель може виявитися недієвою.

4. Робота містить окремі слабко аргументовані місця. Наприклад, на с. 158 авторка зазначає про потребу формування нової методології державної інноваційної політики, основними елементами якої мають стати правова і законодавча політики. Натомість пояснення щодо відповідних заходів є багато у чому тавтологічними, зокрема, вказується, що законодавча політика «забезпечує трансформацію зазначених [правових – О.П.] підходів у систему нормативно-правових актів та спеціальних правових механізмів».

З аналогічних причин, як різнопорядкові, а не підпорядковані, розглядаються категорії систематизації та кодифікації на с. 51 дисертації.

Водночас, як видно, висловлені зауваження мають дискусійний, подекуди навіть прискіпливий характер та не можуть вплинути на достатній науковий рівень, новизну та достовірність результатів дисертації Іванової Валерії Сергіївни.

Представлена на відгук дисертація є ґрунтовним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення конкретного наукового завдання – розроблення цілісної концепції організаційно-господарського забезпечення функціонування національної інноваційної системи України.

Порушення академічної доброчесності в дисертації не виявлені. Основні результати дослідження оприлюднені у належному порядку.

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація на тему **«Організаційно-господарське забезпечення функціонування національної інноваційної системи»**, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам пунктів 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, виконана відповідно до вимог до оформлення дисертацій, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 та іншого чинного законодавства, а її авторка, **Іванова Валерія Сергіївна**, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – «Право» за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент,
завідувач кафедри господарського права і процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрНУ **О. П. Подцерковний**

Підпис проф. О.П. Подцерковного
засвідчую,
Проректор з наукової роботи
НУ «ОЮА»,
доктор юридичних наук, професор **М.Р. Аракелян**

